

EGYÉNI GAZDASÁGOK

Az európai agrármodell az egyéni, családi kis- és középbirtokokra épül. Az Infojegyzet a mezőgazdasági termelők közül az egyéni gazdaságok többféle meghatározását ismerteti, és a KSH gazdaszerkezeti összeírásainak adatai alapján jellemzi őket.

A családi gazdaság meghatározása

Az ENSZ Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Szervezete (FAO) 2014-et "a családi gazdaságok nemzetközi évének" (IYFF) nyilvánította. A FAO meghatározása szerint e gazdasági szegmens olyan mezőgazdasági üzemet jelent, amelyet egy háztartás működtet, és többnyire biztosítja a fenntartásához szükséges munkaerőt is. A világon több mint **500 millió** különböző méretű, és diverzifikált profilú "családi farm" működik. A kezdeményezés fő [célja](#) volt, hogy felhívja a figyelmet az éhezés és szegénység leküzdésében, a lakosság élelmiszer-ellátásában, a természeti erőforrások fenntartható használatában betöltött meghatározó szerepükre. Ehhez létrehozták a családi gazdálkodók nemzetközi [tudásplatformját](#) az egyes országokra jellemző jogi szabályozások, legjobb gyakorlatok, statisztikák és publikációk disszeminációs felületként.

A hétköznapi szóhasználatban előforduló családi/egyéni gazdaság, gazdálkodó család, paraszti gazdaság, mezőgazdasági családi üzem vagy kistermelő fogalmak első hallásra szinonimnak tűnhetnek, de agrárközgazdasági, jogi, statisztikai vagy adózási szempontból eltérnek egymástól. A mai családi gazdaságok (cs.g.) kialakulásának **hazai története** a rendszerváltásig vezethető vissza, amikor megszűnt a nagyüzemek (állami gazdaság, TSZ) mellett működő háztáji gazdálkodás összefonódó **kettős üzemstruktúrája**, és megjelentek a piacgazdaságra jellemző ágazati szereplők; a társas vállalkozások, egyéni gazdaságok és a ház körüli termelést folytatók ([Székely, 2010](#)). Az ágazatban végbe menő változások közül kettőt emelnék ki: a szereplők számának drasztikus csökkenését (koncentráció és integráció) és az uniós csatlakozást követően a Közös Agrárpolitika (KAP) piacsabályozó és támogatáspolitikai eszközeinek megjelenését.

Agrárközgazdasági megközelítésben családi gazdaságnak tekinthető minden olyan mezőgazdasági termelőtevékenységek, amelyek a családi munkaerő hasznosítására és foglalkoztatására törekszik (Dobos, 2000).

Nagy (2006) megfogalmazása szerint mezőgazdasági termelésre szakosodott **vállalkozási forma**, amelyben a **családi tőke**, az irányítás, a tulajdon, és a munkaerő felhasználás dominál, és generációról generációra öröklődve megteremheti a család jövedelmét. Jellemzően keveredik benne az árutermelés és a saját fogyasztásra történő termelés.

Jogi megközelítésben a [2013. évi CXXII. törvény](#) (Fftv.) a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról úgy rendelkezik, hogy a mezőgazdasági igazgatási szervnél családi gazdasággént **nyilvántartásba vett mező-**

- A világon több mint 500 millió családi gazdaság van, amely a mezőgazdasági üzemek 98 százalékát, és a mezőgazdasági termelés 56 százalékát adja.
- Fontos szerepet töltenek be a tradicionális élelmiszerek termelésében és az agrobiológiai sokszínűség megőrzésében.
- Az Európai Unióban 10,8 millió mezőgazdasági profilú gazdasági egység működik, amelyek 174,4 millió hektáron gazdálkodnak.
- Habár az európai agrármodell a családi kis- és közepes gazdaságokra épül, az üzemszerkezeti struktúráját a nagygazdaságok és kigazdaságok kettősége jellemzi.
- Az európai átlagos birtokméret 16,1 hektár, a csak családi munkaerőt foglalkoztató farmok 9,3 hektárosak, míg a fizetett munkaerőt alkalmazó gazdaságok 148,7 hektárosak.
- Magyarországon az egyéni gazdaság statisztikai fogalom, míg a családi gazdaság agrárökonómiai, jogi és adózási aspektusban definiálható.
- 2016-ban 416 ezer egyéni gazdaság működött.
- 2015-ben a földhasználati nyilvántartásba bejegyzett terület 57 százalékát természetes személyek használták.

gazdasági üzemeket értjük alatta. A hatósági nyilvántartás a [326/2001. \(XII. 30.\) Korm. rendelet](#) értelmében az illetékes járási hivataloknál benyújtott kérelemmel történik. A gazdálkodó család tagjai vagyoni, elszámolási viszonyukat szerződésben szabályozzák. A családi gazdaságot vezető természetes személy a gazdálkodó, valamilyen mező-, erdőgazdasági és kiegészítő tevékenység végzésével, különböző javakat és szolgáltatásokat állít elő.

A [Vidékfejlesztési Stratégia](#) (2012-2020) a vidéki térségeink népességeltartó és népességmegtartó képességének javításában kiemelt szerepet szán a családi birtokoknak.

Napjainkban gyakran előfordul a kis- és a nagygazdaságok összehasonlítása vállalatgazdasági, földtulajdoni, vagy versenyképességi vonatkozásában. [Magyarország Alaptörvénye](#) [P] cikk (2)] rendelkezik róla, de még **nincs üzemszabályozási törvény**, amely egzakt módon meghatározná az egyes méretkategóriák közti különbségeket (Kurucz, 2012; [Alvincz, 2013](#); [Némethné, 2015](#)).

EU-s kötelezettségként vállalt, a KSH által végrehajtott mezőgazdasági **gazdaságszerkezeti összeírásainál** az egyéni gazdaság körébe a meghatározott **gazdaságküszöb feletti** mezőgazdasági tevékenységet végző háztartásokat sorolja. 2016. június 1-jén **érvényben lévő** feltételek közül egy háztartás egyéni gazdaságnak számít, ha például:

- a használatában lévő összes termőterület (szántó, konyhakert, gyümölcsös, szőlő, gyep (rét+legelő), erdő, halastó, nádas összesen) legalább 1500 m², vagy
- gyümölcsös, illetve szőlőterület összesen legalább 500 m²,
- vagy tartott legalább egy nagyobb élőállatot (szarvasmarha, bivaly, sertés, ló, juh, kecske, emu, strucc, szamár, öszvér), vagy 50 db baromfit (tyúk, lúd, kacska, pulyka, gyöngyös).

A **családi és az egyéni gazdaság tehát eltérő** fogalmak. Általában véve a mezőgazdasági **termelés erőforrásait** 4 féle termelési tényező

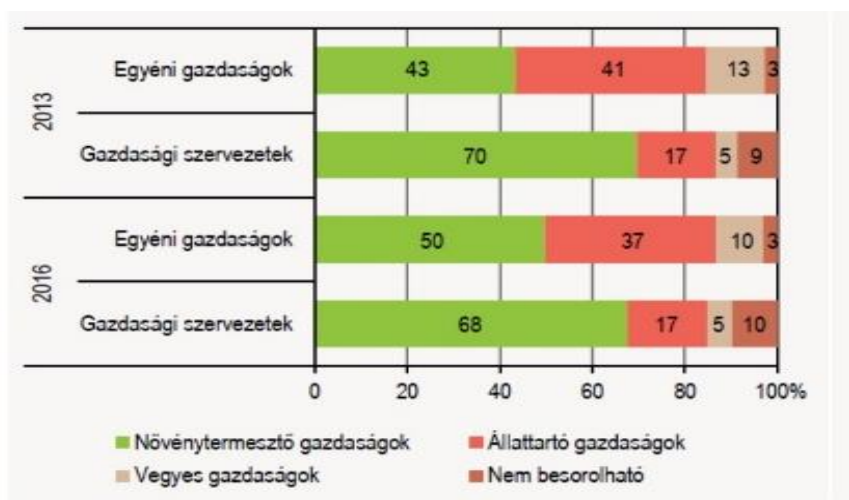
– munkaerő, természeti tényezők (termőföld, vizek), tőkejavak (gépek, épületek), vállalkozói képességek – adja. A termőföld korlátozottan rendelkezésre álló, nem amortizálódó, speciális termelési tényező. Ennélfogva a földtulajdon és földhasználat szabályozása sarkalatos nemzetgazdasági kérdés (Infojegyzet [2017/33](#)). A rendszerváltás óta a tulajdonszerzés feltételei többször változtak, de saját nevében ma is csak belöldi természetes személy és tagállami állampolgár szerezhethet földtulajdont (max. 300 ha).

AZ EGYÉNI GAZDASÁGOK JELLEMZŐI

A KSH 2016. évi **gazdaságszerkezeti összeírásának** (GMÖ) előzetes eredményeit 2016 novemberében publikálták ([Statisztikai Tükör](#)). A felmérés szerint a mezőgazdasági tevékenységet folytató egyéni gazdaságok **száma** megközelítette a **416 ezret**. A [2013-as összeíráshoz](#) képest 12 százalékkal, a 2003-hoz képest 45 százalékkal kevesebb gazdaság működik, a csökkenő tendencia évtizedes jelenség.

A gazdaságok **3 féle termelési profil** szerint csoportosíthatók. 2013-hoz képest nőtt a növénytermesztésben, és csökkent az állattartásban érintett egyéni gazdaságok aránya (1. ábra). A mezőgazdasági földhasználat a kormány földbirtok-politikai szándékának köszönhetően átalakult, és az összes szántóterület 56 százalékát egyéni gazdaságok művelik.

1. ábra: A termelési típus megoszlása gazdálkodási formánként, 2016

Forrás: [KSH, 2016](#).

Átlagosan **7,6 hektáron** gazdálkodtak (gazdasági szervezetek 253 ha), 3 év alatt 36 százalékkal **nőtt az átlagterületek**, míg a gazdasági szervezeteké csökkent.

A Földet a gazdáknak program elsődleges célja a családi gazdaságok földhöz juttatása volt. Az árverések eredményeiről készült kimutatások szerint nőtt a **földhasználati koncentráció**, de megőrizte duális jellegét. Kovách (2016) felhívta rá a figyelmet, hogy az üzemméret „csúszó kategóriája” miatti adatbizonytalanságok torzíthatják az értelmezést. Más adatokat tartalmaz az új földhasználati nyilvántartás, a GMÖ, vagy a területalapú támogatásban részesülők listája, de kimutatható a cégkapcsolathálók és kereszttulajdonlások jelensége.

A **munkaerő-ráfordítás** kettős szerkezetű, mivel elsősorban nem fizetett családtagokat, néhány órás, illetve időszakos munkavégzést, és állandó/fizetett alkalmazottakat is foglalkoztatnak. Az előzetes adatok 1 év alatt mintegy 701 ezer családtag végzett nem fizetett mezőgazdasági tevékenységet, amely 29 százalékkal kevesebb 2013-hoz képest. A KSH mindezt áthidalva az összes munkaerő felhasználás értékét éves munkaerőegységgel (ÉME) fejezi ki, ebben szintén csökkenés mutatható ki ([KSH, 2015](#)).

A hazai termelők korösszetétele továbbra is kedvezőtlen, 2016-ban az egyéni gazdálkodók

31 százaléka 65 év feletti volt, és 6 százaléka 35 év alatti.

EURÓPAI CSALÁDI GAZDASÁGOK

Az európai agrármodell kis- és közepes családi gazdaságokra és szövetkezetekre épül (Fertő-Fogarasi, 2007; Inczédy 2010). Ezen szereplők előtt álló jövőbeli kihívások közé tartozik a természeti erőforrásokhoz való hozzáférés, a piaci érdekérvényesítő képesség erősítése, az összefogás és az innováció szükségessége (Davidova-Thomson, 2014).

A 2013. évi [gazdaságszerkezeti összeírás](#) eredménye szerint 10,8 millió gazdaság működött az EU-28-ban. Országokénti megoszlásában ezek egyharmada Romániában (34,5%) található, amit Lengyelország (13,6 %) és Olaszország (9,4%) követ. Közel **174,4 millió hektárt** művelnek meg, ami az EU-28 összterületének kétötöde (40%). A **családi gazdaságok** ennek **kétharmadán** (66,4%) gazdálkodnak, ehhez képest 90% feletti ez az arány Szlovénia, Hollandia, Írország, míg az átlagértéknél kevesebb Spanyolország, Szlovákia, vagy Magyarország esetén. A csak családi munkaerőt foglalkoztató gazdaságok **birtokmérete** tagállamonként nagy szórást mutat; legkisebb Máltán (1,1 ha), de Románia, Ciprus, Magyarország esetén is

1. ábra: **Mezőgazdasági üzemek az Európai Unióban (2013)**

Az EU-ban 10,8 millió mezőgazdasági üzem van,

melynek 96,2%-a családi gazdaság.

A családi gazdaságok

mg.-i hasznosítású átlagterülete (hektár)

8,7

Lengyelország

57,7

Egyesült Királyság

36,0

Németország

4,1

Magyarország

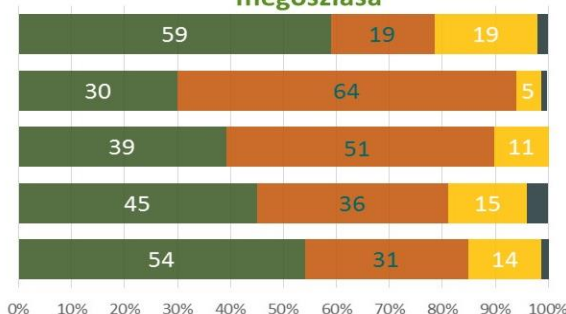
9,3

EU-28

A gazdaságok profil szerinti megoszlása

■ Növénytermesztő ■ Állattartó
■ Vegyes profilú ■ Egyéb

Forrás: Infoszolg/Eurostat ([FFS](#)) 2013, piktogramok: thenounproject

átlagosan 10 ha alatti területen gazdálkodnak. Ezzel szemben [nagy birtokméret](#) jellemzi Anglia, Luxemburg (52,1 ha), Dánia farmereit.

A családtag foglalkoztatása nélkül működő gazdaságok európai átlagterülete 148,7 ha, amely országoként rendkívül eltérő méretű, akár több ezer hektár is lehet.

A munkaerő-felhasználás szempontját tekintve a teljes mezőgazdasági munkaerő felhasználás **78,8 százalékát** a **csak családi munkaerőt** igénybe vevő gazdaságok teszik ki. 90% feletti Görögország, vagy Románia esetén, azaz itt alig van fizetett alkalmazottja a gazdaságoknak. A fizetett bér munka dominál a szlovák, cseh farmereknél, míg a német, dán, francia esetben vegyes modell működik.

Az állattartó családi gazdaságoknak magas a munkaerőigénye, ez abban is megmutatkozik,

hogyan 2013-ban a teljes **állatállomány 69,7 százalékát** tartották ebben a gazdálkodási formában. A legeltetési állattartásnak köszönhetően az állomány több mint 90 százaléka csak családi munkaerőt foglalkoztató gazdaságoknál van Ausztria, Írország, Szlovénia esetén. Ezzel szemben nagyüzemi, fizetett munkaerőt alkalmazó nagygazdaságok a domináns állattartók Spanyol-, Csehországban, Szlovákiában ([Eurostat, 2013](#)).

Az EU-28-ban 10,7 millió farmer vezeti a 10,8 millió gazdaságot. **31,3 százalékuk 65 év feletti**, ez közel 3,3 millió gazdálkodót jelent. A déli országokban az arányuk a 40 százalékot is meghaladja. A generációváltás óriási kihívást jelent egész Európában, és a 35 év alattiak aránya csupán 5,8% ([EU Briefs, 2013](#)).

Források:

- Eurostat (2016): Agriculture statistics - [family farming](#) in the EU
- EU Fam structure survey ([FSS](#)) 2013 main results
- [B/13320 jelentés](#) az agrárgazdaság 2015. évi helyzetéről, Magyarország Kormánya 2016.
- Burgerné Gimes Anna (2017): Kisgazdaságok vagy nagygazdaságok? Mi is az az agrárintegráció? – MTA [2017/9. műhelytanulmány](#)
- Dobos Károly (2000): Családi gazdaságok, Mezőgazdasági Szaktudás Kiadó, Bp.
- Fertő Imre, Fogarasi József (2007): Családi gazdaság versus ipari farm? – [Szociológiai Szemle](#), 2007. 3-4.sz. 38-52.
- Inczédy P. (2010): A családi gazdaságok helyzete államtitkári szemmel. Interjú Dr. Ángyán József államtitkárral – Agroinform, 2010/7. sz., 4–5.
- Nagy Adrián Szilárd (2006): Családi alapon működő mezőgazdasági vállalkozások ökonómiai elemzése – [Ph.D. értekezés](#), Debreceni Egyetem, Agrártudományi Centrum
- Kemény Gábor, Rácz Katalin (2017) A mezőgazdasági kisüzemek jellemzői és fejlesztési lehetőségei – AKI [tanulmány](#), Budapest
- Kurucz Mihály (2012): Gondolatok egy üzemszabályozási törvény indokoltságáról – *Gazdálkodás* 56. évf. 2 sz. 118- 138.
- Martins, C. – Tosstorff, G. (2011): Large farms in Europe, Eurostat [Statistics in Focus, 18/2011](#).
- Sophia Davidova, Kenneth Thomson (2014): Family farming in Europe: Challenges and prospects, Policy Department B: Structural and Cohesion Policies, [In-depth Analysis](#), European Union
- EU Agricultural Economics Brief (2013): Structure and dynamics of EU farms: changes, trends and policy relevance [2013 No. 9](#), October

Készítette: Dr. Szabó Andrea
Képviselői Információs Szolgálat
E-mail: infoszolg@parlament.hu

infoszolg

Internet: www.parlament.hu/infoszolg
Intranet: intra.parlament.hu/infoszolg/
Tel.: (1) 441-4529; (1) 441-6486